

**Tammela Venesilta
Kivikautisen asuinpaikan koekaivaus
Venesillan vesihuoltohankkeen kohdalla**

Kreetta Lesell 2010

DG2041:2

MUSEOVIRASTO

Sisällys:

Sisällysluettelo	1
Arkistotiedot	2
1. Johdanto	3
Peruskarttaote	4
2. Maisema, vesistöhistoria ja kohteen ajoitus	5
3. Tutkimushistoria	5
4. Koekaivauksen tarkoitus ja metodit	5
5. Koekuopat ja havainnot	5
6. Löydöt, luuanalyysi ja radiohiiliajoitus	6
7. Kohteen laajuus ja säilyneisyys	7
8. Yhteenveto	7
Lähteet	8
Negatiiviluettelo	8
Digitaalikuvaluettelo	8
Karttaluettelo	8
Valokuvat	9–10
Kartat	11
Liite 1 Luuanalyysi	
Liite 2 Radiohiiliajoitus	

Arkistotiedot

Kohde: Tammela Venesilta kivikautinen asuinpaikka 1000005759

Peruskartta: 211310 Pehkijärvi (Venesilta)

N: 6743897 E: 326617

Z/m.mpy alin: 100,00 Z/m.mpy ylin: 105,00

P (YKJ): 6746728 I (YKJ): 3326717

Lat (ETRS89/WGS84): 60,79261173° Lon (ETRS89/WGS84): 23,81418294°

Lat (ETRS89/WGS84): 60° 47,5567' Lon (ETRS89/WGS84): 23° 48,8510'

Lat (ETRS89/WGS84): 60° 47' 33,4022" Lon (ETRS89/WGS84): 23° 48' 51,0586"

Kaivausraportti: Museovirasto / arkeologian osasto/ projekti 316327

Koekaivausten johtaminen ja raportin laatiminen: FM Kreetta Lesell, Museovirasto

Tilat: Venesilta, kiinteistötunnus: 83441000010077 Leirintäalue

Tutkimuskustannukset: Tammelan kunta

Budjetti: 13 000 €

Kenttätöaika: 6.9.–10.9. 2010 yhdessä Kukkuramäen ja Kankaisten koekaivausten kanssa

Tutkitun alueen laajuus: 4 x 100 m

Kaivetun alueen laajuus: 2,5 m²

Muinaisjäännöksen koko: noin 160 x 20 m

Löydöt: Tammela Venesilta KM 38646: 1–4, kvartsi-iskoksia ja palanutta luuta, diar. 19.1.2011

Aikaisemmat löydöt:

LHM 3018 Venesilta irtolöytö poikkikirves

KM 17302:1 piinuolenkärjen katkelma

KM 36655:1–3, kvartsia, palanutta luuta

Aikaisemmat tutkimukset: Lauri Pohjakallio 1982 tarkastus

Petro Pesonen 2005 inventointi

Peruskarttaote s. 4

Lähteet s. 8

Valokuvat s. 9–10, digitaalikuvat: DG2041:1–4, luettelo s.8

Negatiivit: F146553:1–3, negatiiviluettelo, s.8

Kartat: s. 11

Liite 1 Luuanalyysi

Liite 2 Radiohiiliajoitus

1. JOHDANTO

Tammelan kunta rakentaa uuden vesihuoltolinjan ja pumppaamon Venesillan alueelle Pyhäjärven itärannalle. Linjan kohdalla tunnetaan Kukkuramäen ja Venesillan kivikautiset asuinpaikat. Myös Kankaisten keskiaikainen kylätontti on osittain linjan kohdalla, mutta se oli merkitty tuhoutuneeksi kohteeksi vuoden 2005 inventoinnissa. Koska uusi vesijohtolinja tulee kulkemaan muinaismuistolain suojelemien kiinteiden muinaisjäännösten alueella, Museovirasto edellytti alueelle viikon koekaivauksia, joiden tarkoituksena oli selvittää Tammelan Kukkuramäen ja Venesillan kivikautisten asuinpaikkojen laajuus ja säilyneisyys vesihuoltohankkeen kohdalla ja määrittellä mahdollisten jatkotutkimusten tarve. Lisäksi tutkittiin Tammelan Kankaisten kylätontin aluetta koepistoin. Jokaisesta kohteesta on erillinen kaivauskertomus. Tämä kertomus on Tammelan Venesillan kivikautisesta asuinpaikasta.

Koska kaivaukset olivat muinaismuistolain 15 § mukaiset, tutkimukset rahoitti hankkeen toteuttaja Tammelan kunta. Kustannukset olivat 13 000 €. Kaivausten johtajana toimi FM Kreetta Lesell ja piirtäjänä oli Huk Piritta Häkälä. Kaivajina olivat Rasmus Åkerblom, Anni-Helena Ruotsala, Jasse Tiilikkala, Annamari Hänninen, Niko Latvakoski ja Jarkko Saipio. Venesillan, Kukkuramäen ja Kankaisten kaivaukset toteutettiin 6.9.–10.9. 2010. Venesillan kohdalla tutkitun alueen laajuus oli 4 x 100 m, josta kaivettiin 2,5 m².

Koekaivausten tulosten perusteella todettiin, että Venesillan kivikautinen asuinpaikka on tuhoutunut vesijohtolinjan ja pumppaamon kohdalla, eikä kohteessa tarvita lisätutkimuksia. Venesillan kivikautista asuinpaikkaa on jäljellä ylemmällä terassilla ja tämä alue jää suojeltavaksi kohteeksi. Sen sijaan Kukkuramäen kivikautisen asuinpaikan ja Kankaisten keskiaikaista kylätontin kohdalla tarvitaan lisätutkimuksia. Tämä tutkimukset tehtiin 18.–29.10.2010.

Helsingissä 5.5.2011 _____

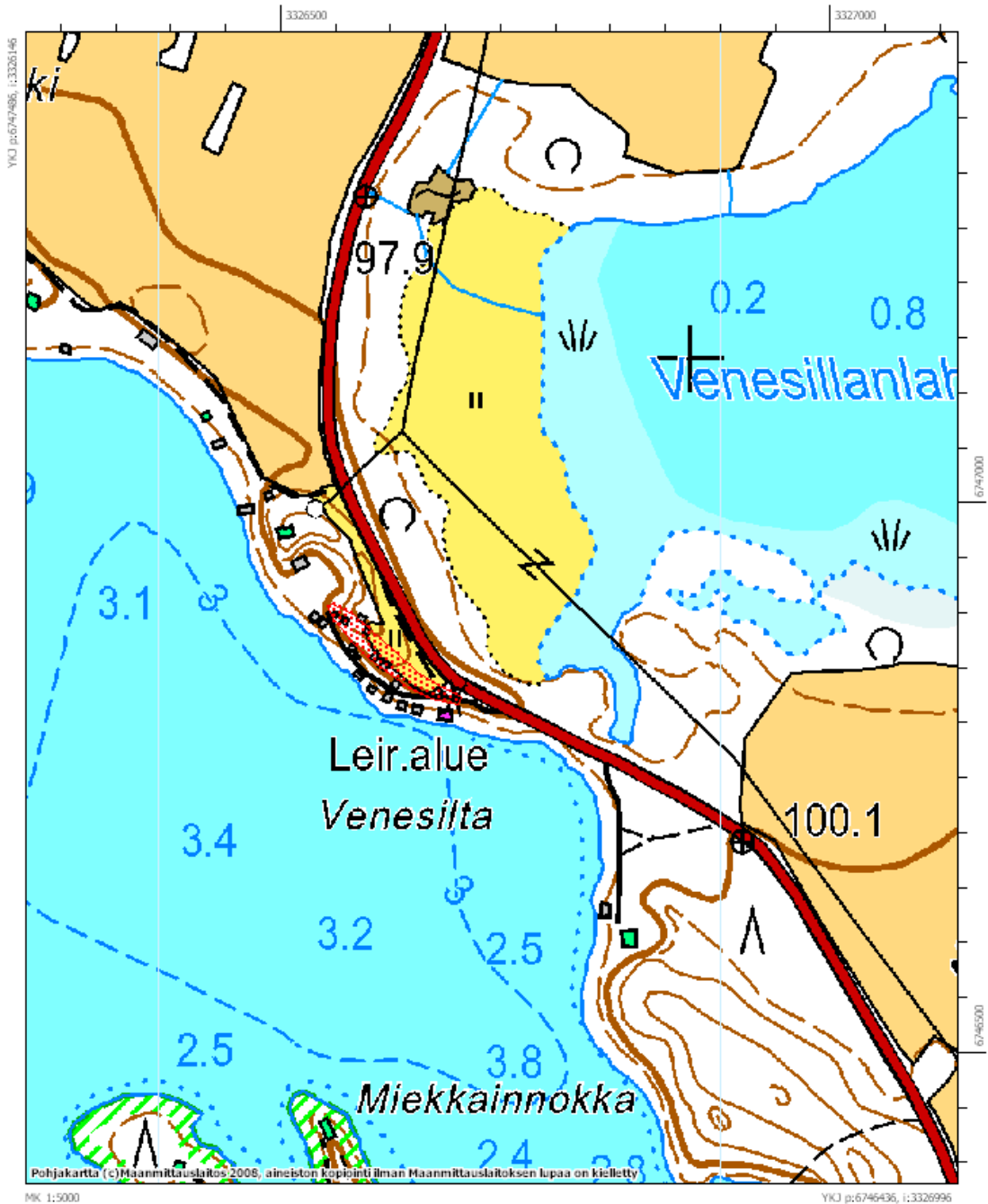
Kreetta Lesell

Tammela Venesilta 1000005759
Karttaote 211307 Tammela

N: 6743897 E: 326617
Z/m.mpy alin: 100,00 Z/m.mpy ylin: 105,00

Kohde

2. MAISEMA, VESISTÖHISTORIA JA KOHTEEN AJOITUS

Tammelan Venesillan kivikautinen asuinpaikka sijaitsee Tammelan kirkosta 3,4 km kaakkoon Venesillan leirintäalueella. Alue on kapeaa kannasta Pyhäjärven ja Kuivajärven välissä Pyhäjärven itärannalla. Se on mäntyjä kasvava hiekkaharju. Leirintäalueelle on rakennettu mökkejä ja muita rakennuksia. Siellä on myös laaja sorakuoppa ja maata on muokattu useampaan kertaan. Kukkuramäen asuinpaikka on Venesillan asuinpaikasta noin 200 m päässä pohjoisluoteeseen.

11 200 vuotta sitten Yoldiameren aikaan suurin osa Tammelan kuntaa oli meren peitossa, ainoastaan kunnan itäosissa oli useita suuria saaria. Noin 10 700 vuotta sitten kunnan länsiosassa oli leveä vesialue, jonka peitossa Pyhäjärvi oli. Noin 10 100 vuotta sitten koko kunta oli kohonnut Ancylysjärvestä. Yhteys mereen oli vielä olemassa kunnan lounaisosassa. Torronsuo, Pyhäjärvi ja Kuivajärvi olivat järviä, mutta niiden pinta-alat ja muoto olivat erilaisia kuin nykyisin. Ne saattoivat muodostaa yhtenäisen vesistön, sillä Torronsuon turvekerrostumat eivät olleet vielä muodostuneet. 9800 vuotta sitten Pyhäjärvi oli jo lähellä nykyistä muotoaan ja pinta-alaa (Lounais-Hämeen ja Rengon muinaisjäännökset Kirjoittajat: Kalevi Hokkanen, Eeva-Liisa Schulz, Minna Seppänen ja Olli Soininen, Toim. Minna Seppänen Hämeen liiton julkaisuV:88. Hämeenlinna 2008: s. 10–15.)

Pyhäjärven muoto ja veden korkeus ovat pysyneet lähes samanlaisina tuhansia vuosia lukuun ottamatta vuosien 1821–1827 aikana tehtyä Pyhäjärven kuivaamista, jolloin sen pintaa on laskettu noin kahdella metrillä (Anttila 1967:264). Tämän vanhan rantatörmän voi yhä nähdä paikoin, mutta Venesillan kohdalla se on tuhoutunut rakentamisen vuoksi. Koska Pyhäjärven korkeudessa on tapahtunut vain vähäisiä muutoksia viimeisen vajaan 10 000 vuoden aikana lukuun ottamatta järven kuivaamista, Pyhäjärven kivikautisia asuinpaikkoja ei voida ajoittaa tarkasti korkeuden perusteella.

Asuinpaikkoja voidaan ajoittaa myös löytöjen perusteella. Venesillan asuinpaikalta aikaisemmin löydetty piinuolenkärjen katkelmalle löytyy vastineita tyypillisen kampakeramiikan kulttuurin (3900–3400 eKr.) löydöistä.

3. TUTKIMUSHISTORIA

Venesillan asuinpaikasta on löytynyt piinuolenkärki (KM 17302), jonka jälkeen Lauri Pohjakallio kävi tarkastamassa paikan vuonna 1982. Tällöin epäiltiin nuolen tulleen hiekkakuorman mukana muualta. Tätä ennen alueelta on tullut poikkikirves irtolöytönä (LHM 3018). Petro Pesosen kävi paikalla Tammelan vuoden 2005 inventoinnin yhteydessä ja löysi alueelta 4 kpl kvartsi-iskoksia ja 6 kpl palanutta luuta (KM 35755). Tällöin todettiin, että paikalla on kiinteä muinaisjäännös.

4. KOEKAIVAUSTEN TARKOITUS JA METODIT

Koekaivausten tarkoituksena oli tutkia Tammelan Kukkuramäen ja Venesillan kivikautisten asuinpaikkojen laajuus ja säilyneisyys vesihuoltohankkeen kohdalla ja määrittellä mahdollisten jatkotutkimusten tarve. Myös asuinpaikkojen välissä oleva alue tutkittiin. Koetutkimuksilla pyrittiin selvittämään asuinpaikkojen tuhoutuneisuutta, löytömäärää, kulttuurikerroksen paksuutta ja rakenteita.

5. KOEKUOPAT JA HAVAINNOT

Venesillan asuinpaikan kohdalla vesijohto tulee kulkemaan alueella, joka vaikutti etukäteen tuhoutuneelta. Alueelle on rakennettu mökkejä, sinne on tehty tie ja maata on kaivettu pois ja tuotu

lisää. Pumppaamon kohdalla on suuri soramonttu. Mökkien takana olevasta sortuvasta hiekkaprofiilista näkee, että maata on paikoin kaivettu useita metrejä.

Koska aikaa oli vähän ja vesijohtolinjan alue vaikutti tuhoutuneelta Venesillan kohdalla, alueelle ei tehty koordinaatistoa koekuoppia varten, vaan ne sijoitettiin tasaisesti tulevan vesijohtolinjan alueille, jotka vaikuttivat vähiten tuhoutuneilta. Koekuopat kaivettiin vähintään 45 cm syvyyteen saakka. Koekuopat olivat 50 x 50 cm kokoisia ja niitä kaivettiin yhteensä 9. Alueen koekuopille ei myöskään otettu pintavaaitusta, koska ne olivat alueille, jossa maata oli kuorittu. Koekuoppa 1 oli noin 100 m korkeudella, koekuopat 2–7 ovat noin korkeudella 97,5 m korkeudella, koekuoppa 8 ja koekuoppa 9 noin 100 m korkeudella.

Yhdessäkään koekuopassa ei havaittu huuhtoutumiskerrosta ja ainoastaan koekuopassa 1 oli jäljellä rikastumiskerroksen rippeitä. Koekuoppien perusteella alue on täysin tuhoutunut lukuun ottamatta koekuopan 1 ympäristöä, joka on ylemmällä terassilla. Koekuopissa havaittu löysä hiekka on todennäköisesti järven vanhaa rantahiekkaa, jonka päälle on tuotu soraa muualta.

Taulukko koekuopista.

Koekuoppa	syvyys, cm	turve, cm	rikast., cm	huomioita, luvut cm
1	70	15+2	30	rikastumiskerros vaaleaa. 20 puhdasta
2	70	2	ei	50 soraa (tuotu) 18 löysää hiekkaa
3	60	ei	ei	20 sora, 30 löysä hiekka, 10 sora
4	50	ei	ei	sora 45, 5 löysä hiekka
5	60	ei	ei	sora 35 sekoittunutta, 25 löysä hiekka
6	50	ei	ei	sora 40 sekoittunutta, 10 löysä hiekka
7	45	ei	ei	sora 45 sekoittunutta, 10 löysä hiekka
8	60	ei	ei	sora 60 tuotua
9	90	ei	ei	sekoittunutta: multaa, hiekkaa ja soraa

6. LÖYDÖT, LUUANALYYSI JA RADIOHIILIAJOITUS

Koekuopista ei tullut löytöjä, eikä niissä havaittu mitään muinaisjäännökseen viittaavaa. Venesillan kivikautisen asuinpaikan ainoat löydöt ovat ylempänä olevan terassin profiilista. Löytökohdat on merkitty yleiskarttaa ja ne ovat noin 100 m korkeudella. Löydöt ovat kvartsi-iskoksia ja palanutta luuta. Nyt tulleita löytöjä ei pystytä ajoittamaan tarkemmin, mutta aikaisemmin löydetty piinuolenkäki viittaa tyypillisen kampakeramiikan aikaan (3900–3400 eKr.)

Venesillan löytöpaikasta 3 löydetty luut analysointiin. Luut kuuluvat nisäkkäälle, mutta niitä ei voitu tunnistaa lajilleen. Palaneet luut on lähetetty ajoitettavaksi Luonnontieteellisen Keskusmuseon ajoituslaboratorioon, tämä tulos tarkentaa asuinpaikan ajoituksen. Valitettavasti tulokset valmistuvat vasta tämän raportin jättämisen jälkeen. Löytöpaikka 3 on sama, mistä Petro Pesonen löysi vuonna 2005 kvartsi-iskoksia ja palanutta luuta. Löydöt on talletettu Museoviraston arkistoon numerolla KM 38646:1–4.

Venesillan löydöt KM 37862	
LAJI	MÄÄRÄ
Kvartsi-iskoksia	6
Palanutta luuta	3

7. KOHTEEN LAAJUUS JA SÄILYNEISYYS

Tulevan vesijohtolinjan ja pumppaamon kohdalla kivikautista asuinpaikkaa ei ole enää jäljellä. Asuinpaikkaa on todennäköisesti vielä jäljellä rantamökkien takana olevalla korkeammalla terassilla, joka noudattaa 100 m korkeuskäyrää. Tästä todisteena on terassin profiilista saadut löydöt. On mahdollista, että kivikautinen asuinpaikka jatkuisi täällä aina Portaantielle saakka. Jos se on noudattanut 100 m korkeuskäyrää, se olisi sijainnut kivikaudella kapealla niemellä, joka työntyisi järvelle. Pyhäjärvi ja Kuivaniemi olisivat olleet silloin yhteydessä toisiinsa. On kuitenkin mahdollista, että asuinpaikka on jatkunut 100 korkeuskäyrän alapuolelle alueelle, joka on tuhoutunut.

Vaikka tämä 100 m korkeuskäyrän yläpuolella oleva terassi ei ole niin tuhoutunut kuin sen alapuolella oleva alue, niin myös sitä on muokattu. Sinne on rakennettu neljä mökkiä, hiekkatie ja autopaikkoja, joiden kohdalla maata on tasoitettu. Yleiskarttaan s. 11 on merkitty ne alueet, jotka näyttävät olevan melko koskemattomia. Koska aika ei riittänyt ylemmän terassin tutkimiselle, koko terassi on syytä pitää muinaismuistolain suojaamana. Karttaotteeseen s. 4 on merkitty suojeltava alue. Alue on sama kuin Petro Pesonen merkitsemä, mutta siitä on vähennetty nyt tuhoutuneeksi todettu alue.

8. YHTEENVETO

Koekaivausten perusteella Venesillan kivikautinen asuinpaikka on tuhoutunut tulevan vesijohtolinjan ja pumppaamon kohdalta. Myöskään Venesillan ja Kukkuramäen väliltä ei tullut mitään muinaisjäännökseen viittaavaa.

Venesillan kivikautista asuinpaikkaa on jäljellä ylemmällä terassilla ja tämä alue jää suojeltavaksi kohteeksi. Kohteesta on aikaisemmin löydetty piinuolenkärki, jolle on vastineita tyypillisen kampakeramiikan piiristä (3900–3400 eKr.). Asuinpaikasta ei kuitenkaan ole löydetty keramiikkaa, jota on yleensä runsaasti tyypillisen kampakeramiikan asuinpaikoissa. Asuinpaikan ikä varmistuu myöhemmin tulevan radiohiiliajoituksen perusteella.

Arkistolähteet:

Pohjakallio, Lauri 1982: Tarkastuskertomus. Arkeol. os. top. arkistossa.

Pesonen, Petro 2005: Inventointikertomus 2006. Arkeol. os. top. arkistossa.

Kirjalliset lähteet:

Anttila 1967, Veikko. Järvenlaskuyhtiöt Suomessa. Kansatieteellinen arkisto 19. Suomen Muinaismuisto yhdistys. Helsinki.

Lounais-Hämeen ja Rengon muinaisjäännökset Kirjoittajat: Kalevi Hokkanen, Eeva-Liisa Schulz, Minna Seppänen ja Olli Soininen, Toim. Minna Seppänen Hämeen liiton julkaisuV:88.

Hämeenlinna 2008

Negatiiviluettelo F 146553:1–2 Tammela Venesilta Kuvannut Kreetta Lesell

- F146553:1 Leirintäalueen päärakennus. Kuvattu etelästä. Löytöjä kerättiin rinteestä oikealle haarautuvan tien kohdalta.
- F146553:2 Löytökohdat 1 ja 2 rinteessä. Kuvattu luoteesta.
- F146553:3 Löytöpaikat 1 ja 2. Kuvattu luoteesta. Aluetta on tasoitettu useaan otteeseen. Kvartsit kerättiin kahdesta kohtaa rinteän ala- ja keskivaiheilta. Löydöt ovat todennäköisesti valuneet ylhäältä, josta on aiemmin kerätty kvartseja.

Digitaalikuvaluettelo DG2041:1–4 Tammela Venesilta Kuvannut Kreetta Lesell

- DG2041:1 Leirintäalueen päärakennus. Löytöjä kerättiin rinteestä oikealle haarautuvan tien kohdalta. Kuvattu etelästä.
- DG2041:2 Leirintäalue kuvattuna järveltä. Kuvattu etelästä.
- DG2041:3 Löytökohdat 1 ja 2 rinteessä. Kuvattu luoteesta.
- DG2041:4 Löytöpaikat 1 ja 2. Aluetta on tasoitettu useaan otteeseen. Kvartsit kerättiin kahdesta kohtaa rinteän ala- ja keskivaiheilta. Löydöt ovat todennäköisesti valuneet ylhäältä, josta on aiemmin kerätty kvartseja. Kuvattu luoteesta.

KARTTALUETTELO Tammela Venesilta

Karttojen piirtäminen ja digitointi Piritta Häkälä

Karttaote, s. 4

Yleiskartta, mk. 1:1000, A3, s. 11.

DG2041:1

Leirintäalueen päärakennus. Löytöjä kerättiin rinteestä oikealle haarautuvan tien kohdalta. Kuvattu etelästä.

DG2041:2

Leirintäalue kuvattuna järveltä. Kuvattu etelästä.

DG2041:3

Löytökohdat 1 ja 2 rinteessä. Kuvattu luoteesta.

DG2041:4

Löytöpaikat 1 ja 2. Aluetta on tasoitettu useaan otteeseen. Kvartsit kerättiin kahdesta kohtaa rinteeseen ala- ja keskivaiheilta. Löydöt ovat todennäköisesti valuneet ylhäältä, josta on aiemmin kerätty kvartseja. Kuvattu luoteesta.

Tammela Venesilta Kreetta Lesell 2010

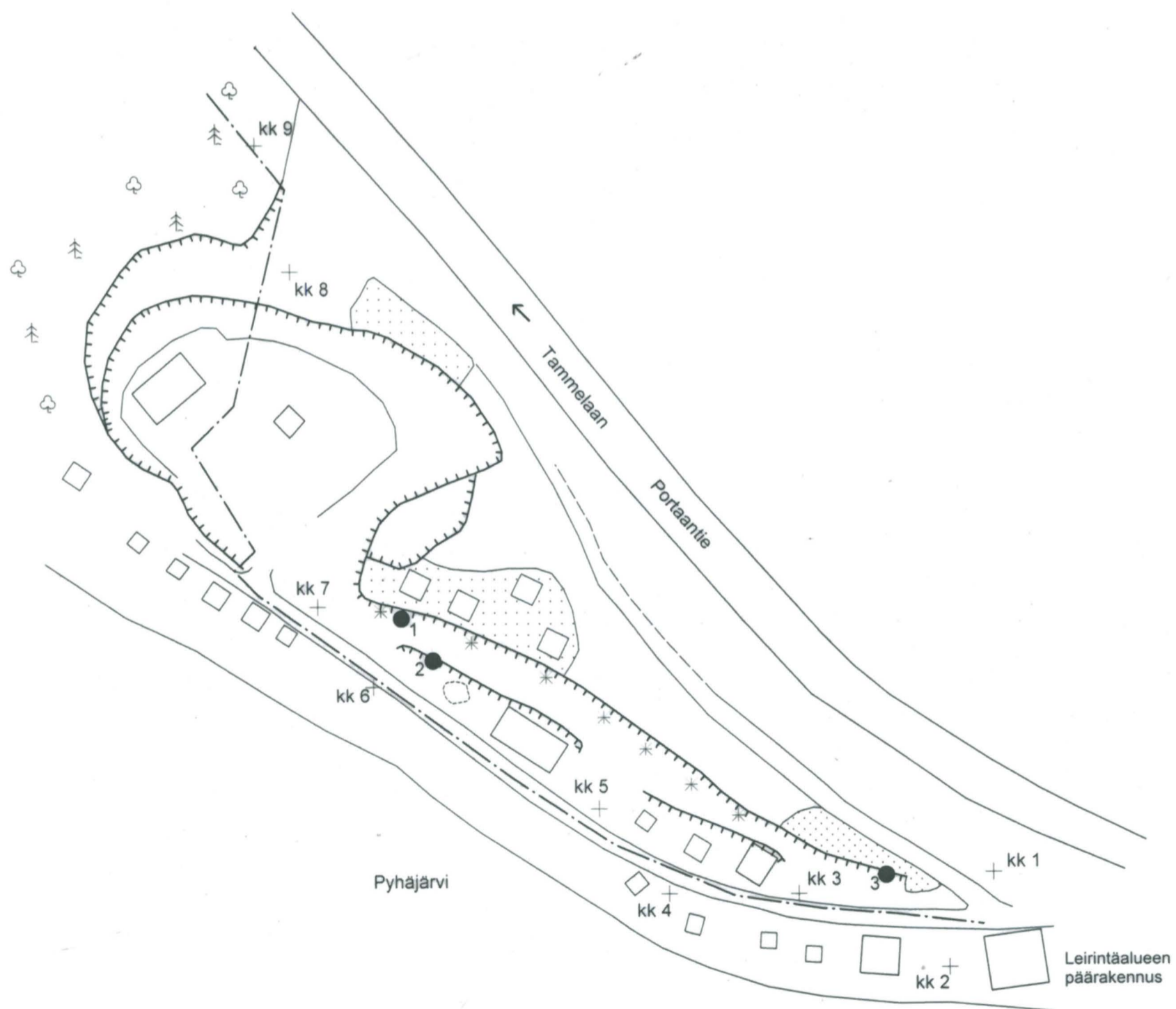
Yleiskartta
MK 1:1000

Piirt. & digit. Piritta Häkälä

 50 m

- +⁶ koekuoppa ja sen numero
- ¹ löytökohta ja sen numero
- sekametsä
- vesijohtolinjaus
- vanhaa hiekkakuoppaa/ kaivettu alue
- * ylhäältä sortunutta pintamaata, jossa mahdollisesti löytöjä
- A tasoitettu alue
- saostuskaivo
- mökki tai muu leirintäalueen rakennus
- mahdollisesti koskematonta maata

Tammela Venesilta KM 38646/Kreetta Lesell 2010

Luuanalyysi Kristiina Mannermaa 2010

Tammelan Venesillan luuaineistossa on kolme nisäkkäälle kuuluvaa luuta joista yhtäkään ei voi tunnistaa lajilleen. Luiden yhteispaino on 0,43 grammaa

Alanro	Alue	Fr. määrä	Luu	Laji	Paino
	Löytöpaikka A	3	indet. fr.	Mammalia	0.43

Helsingissä 23. 1. 2011